

Supraśl
(Woj. Podlaskie)

**Monaster pw.
Zwiastowania Przenajświętszej Dziewicy
i św. Jana Teologa**

W końcu XIX wieku z okazji zbliżającego się jubileuszu czterechsetlecia istnienia klasztoru sporządzono kopię Supraskiego wizerunku, którą można oglądać w klasztornej cerkwi do dnia dzisiejszego.

Kult Supraskiej ikony Matki Bożej został gwałtownie przerwany w 1915 roku, kiedy to wskutek zmieniającej się sytuacji na froncie niemiecko-rosyjskim wizerunek został wywieziony do Rosji. Ikona nigdy nie powróciła do Supraśla. Nie jest również znane miejsce jej pobytu.

Wnętrze zrekonstruowanej cerkwi Zwiastowania NMP w Supraślu
oraz Supraska Ikona Matki Bożej – wizerunek z końca XIX w., fot. A. Sierko-Szymańska

Supraska Ikona Matki Bożej w cerkwi św. Jana Teologa

Supraslska ikona Matki Bożej w cerkwi św. Jana Teologa
fot. B. Szefer-Tomaszka

W XVII stuleciu kult Supraslskiej ikony Matki Bożej przekraczał wymiar lokalny, obejmując swym zasięgiem Grodzieńszczyznę oraz część Podlasia. Półksiężym tego były kopie wizerunku wykonywane dla pobliskich cerkwi i kościołów. Kopie Supraslskiego obrazu znajdowała się m.in. w połobonej w pobliżu Suprasli Kudnicy, jak również w Toplicu, Rudawie czy Tykocinie. Za jedno z powtórzeń Supraslskiej ikony jest uważana również Białostocka ikona Matki Bożej, która powstała najprawdopodobniej z odpisu dużo starszego, pochodzącego z XVII wieku.

Modeli i kopia korony Matki Bożej, ok. 1762
fot. G. W. Zupnik, W. Nowak, W. Szefer-Tomaszka, P. Szefer-Tomaszka
w: J. Kowalewski, 2001, s. 11, 111, 114, 201

Supraslska ikona Matki Bożej, ok. 1762
fot. G. W. Zupnik, W. Nowak, W. Szefer-Tomaszka, P. Szefer-Tomaszka
w: J. Kowalewski, 2001, s. 11, 111, 114, 201

W spisie inwentarzowym pochodzącym z drugiej połowy XVIII wieku pojawia się skrajnie odnotowana informacja o koronach wierzających głowy Chrystusa oraz Marii: „[...] Obraz Świętej Dziewicy przykrywa rzyta mieściami złoczoną, wylonaną w zupruburskim warsztocie. Korona na obrazie złożona ręcznej roboty wysadzana 23 różnokolorowymi kamieniami i 4 perłami. Korona na przedstawieniu Jezusa Chrystusa złoczoną w niej 19 kamieniami”. Zachowane opisy, drzeworyt oraz litografia, datowane na koniec XVIII w., jak również archiwalne zdjęcia ikony Supraslskiej pochodzące z XIX oraz początku XX stulecia potwierdzają fakt ozdobienia koron.

Supraslska ikona Matki Bożej, fragment, fot. Petrov, 1964
fot. G. W. Zupnik, W. Nowak, W. Szefer-Tomaszka, P. Szefer-Tomaszka
w: J. Kowalewski, 2001, s. 11, 111, 114, 201

Modlitwa do Supraslskiej Matki Bożej,
Zbiór Osobliwego Mabożeństwa,
karta tytułowa, 1798, Suprasl

W odług kroniki Mikołaja Dalmatowa Supraslski wizerunek był przedstawieniem Smoleńskiej Bogarodicy. Jednak zachowane do naszych czasów rycinę, odpisy oraz zdjęcia ikony zdają się świadczyć, że czczona, co najmniej od XVII wieku, przedstawienie było powtórzeniem zupełnie innego wyobrażenia

MODLITWA

Do Najsi: Panny w każdej potrzebie.

GDY mię dolega i śnieci niezmierną serca boleść, i gdy już z ciężkości moich sposobu wybicia niema, to mi tylko samo, Niebieska Królowa najsławniejsza Marya zostaie abym oczy moje pod nióła do ciebie. Ty bowiem jesteś wsiętych grzesznych Pośredniczką u Syna twego: a przeto im się bardziej w głęzi grzechami stracham, i wątpliwościami uwierlaną być widzę, tym śladniejszy i łatwiejszy Przystę, zda mi się, mam u ciebie. Ty bowiem jesteś
A z. ledy.

Na brak zwiszków pomiędzy obydwooma wizerunkami wskazuje kilka różniących je cech. Postać Marii na Supraśkiej ikonie ukazana jest na wprost, zaś na przedstawieniach w typie Smoleńskiej Bogarodzicy Matka zwrócona jest lekko w stronę Syna. Również układ stóp Emmanuela jest wyraźnie inny niż na Smoleńskim wizerunku. Ponadto odmienny jest schemat fald na malowaniu Matki Bożej. W lewej dłoni Chrystusa na wyobrażeniu z Supraśki widzimy księgę Pisma Świętego. Na Smoleńskiej ikonie Matki Bożej Chrystus trzyma w ręku zwój. Istotną cechą odróżniającą od siebie te przedstawienia jest także gest błogosławieństwa Syna Bożego. Na supraśkim wizerunku Jego obłok uniesiona jest na wysokości piersi, co jest bardzo rzadką cechą pojawiającą się na nielicznych częściach w Polsce obrazach Bogarodzicy. Na Smoleńskiej Hodegetrii ręka Zbawiciela odchyłona jest pod kątem dziewięćdziesięciu stopni. Wo wschodnim kanonie ikonograficznym postać Emmanuela malowana w proporcjach kilkupiętniego dziecka. Aby nie zafałszowywać historycznych przekazów, Jezusowi pomniejszono nienaturalnie stopy oraz dłonie. W rezultacie, nie tracąc nic ze swojego dostojństwa, nadal pozostawał On dzieckiem. Na Supraśkiej ikonie Bogarodzicy nie zastosowano tradycyjnego bizantyjskiego kanonu. Kilka analogii do tego przedstawienia odnajdujemy na terenie Ukrainy, jednak wszystkie pochodzą z okresu późniejszego: drugiej połowy XVII w. bądź też z wieku XVIII.

Smoleńska ikona Matki Bożej, deska, tempera, moskwa, XVIII w., Rosja
 Ekspozycja stała Muzeum Ikon w Supraśku, fot. A. Siorko-Szymańska

Supraśka ikona Matki Bożej, deska, tempera, XIX w., Rosja
 Ekspozycja stała Muzeum Ikon w Supraśku, fot. A. Siorko-Szymańska

Prawdopodobnym jest również, iż w czasie remontu świątyni związanej z inwestycją nowego kościoła w XVII wieku oraz wprowadzaniu barokowego wystroju, w łacińskich ołtarzach, umieszczono zupełnie nowe obrazy, w tym znaną nam Supraską Ikonę Matki Bożej.

Znalezienie w tym kościele brzmia słowa biskupa Piotra Kłudy z 1644 roku: „A tak bowiem nie wiele fundacji było sławnego Monasteru na ławie Supraskiej...”. Spływa się jedno w tym momencie, gdzie się one starobrodzkie obrazy, wszystkie subtelnie umiemy podziwiać obła podobiel, zapewne dowiesz się, że to na swoje prywaty obródono a najisto młodsze płóciowe włoskie w cerkwi obrony postawek: Dobrze się z Paron Bogiem Trymarczą, Nóżno mu młodsze, sz srebrne, złociste dając”.

1. Wnętrze cerkwi pw. Zwiastowania NMP w Supraślu, fotografie archiwalne, IS PAN
2. Boczny ołtarz z Supraską Ikoną Bogarodicy przy Hacie północny, IS PAN

Niemal od samego początku istnienia Supraskiej ławy znajdowała się tutaj cudowna, stynąca łaskami Ikona Matki Bożej. Jej obecność w Supraślu wiąże się z pierwszymi darczyńcami monasteru. Według doświetnastowiecznego kronikarza klasztoru, Ikona Matki Bożej w typie Hodegetrii została namalowana w stylu bizantyjskim farbami olejnymi na płótnie naklejonym na deskę. Świadczyć o tym mają inwentarze pochodzące z 1557, 1645, 1764, jak również spis sporządzony w roku 1882. Oryginał ikony wedle przekazów liczył 3 arszyny i 6 werszków wysokości oraz 1 arszyn i 13 werszków szerokości (wys. 2,38 m i 4 mm; szer. 1,28 m i 2 mm).

W górnej części nad głową Bożej Rodzicielki miało się znajdować przedstawienie Boga Ojca na obłokach w asyście chorów anielskich. Pierwotnym miejscem ikony był najprawdopodobniej rząd namiestny konostasu, z którego została przeniesiona po roku 1645 do oddzielnego kłotu przy bocznych filarach świątyni.

W sferze domysłów pozostaje, czy opisana przez kronikarską Ikonę była oryginalnym wizerunkiem Bogarodicy, podarowanym klasztorowi przez jego pierwszych darczyńców. Wątpliwość budzi podawana w źródłach informacja o wymiarach, a zwłaszcza technice, w jakiej została namalowana. Jest wątpliwym, czy Ikona pochodząca z XVI w. namalowana była farbami olejnymi. Zachowane dane faktograficzne, jak również informacje co do techniki olejnej ubytej do sporządzenia wizerunku nie pozwalają jednoznacznie stwierdzić, w jakim stopniu obraz został przeomalowany oraz czy jego wygląd bliższy „malarstwu teofanickiemu” był pierwotny, czy też był efektem późniejszych interwencji malarzskich. Nie można wykluczyć również, że oryginalna XVI-wieczna Ikona nie przeżyła pożaru cerkwi, który miał miejsce jeszcze za rządów archimandryty Kimbara. Wśród elementów wyposażenia uszkodzonych przez żywioł miało być również ikona Hodegetrii. W popiołach odnaleziono nadpalony wizerunek, na którym, według późniejszych przekazów, zachowały się jedynie oblicza Matki Bożej i Chrystusa. Obraz wystawiony po tych wydarzeniach wiernym do adoracji mógł być całkowicie nowym wyobrażeniem.

Ikona Supraska Matki Bożej, fragment, lit. Porock, 1864

Obraz: Supraska Ikona Matki Bożej, fragment, lit. Porock, 1864

Początek XVI wieku to okres szybkiego rozwoju Suprańskiej ławy. Pierwsza świątynia, cerkiew pw. św. Jana Ewangelisty, wzniesiona na nowym miejscu była budowlą drewnianą. Jednak już wkrótce, w roku 1503, rozpoczęto budowę nowej murowanej cerkwi pw. Zwiastowania NMP, którą ukończono w roku 1511.

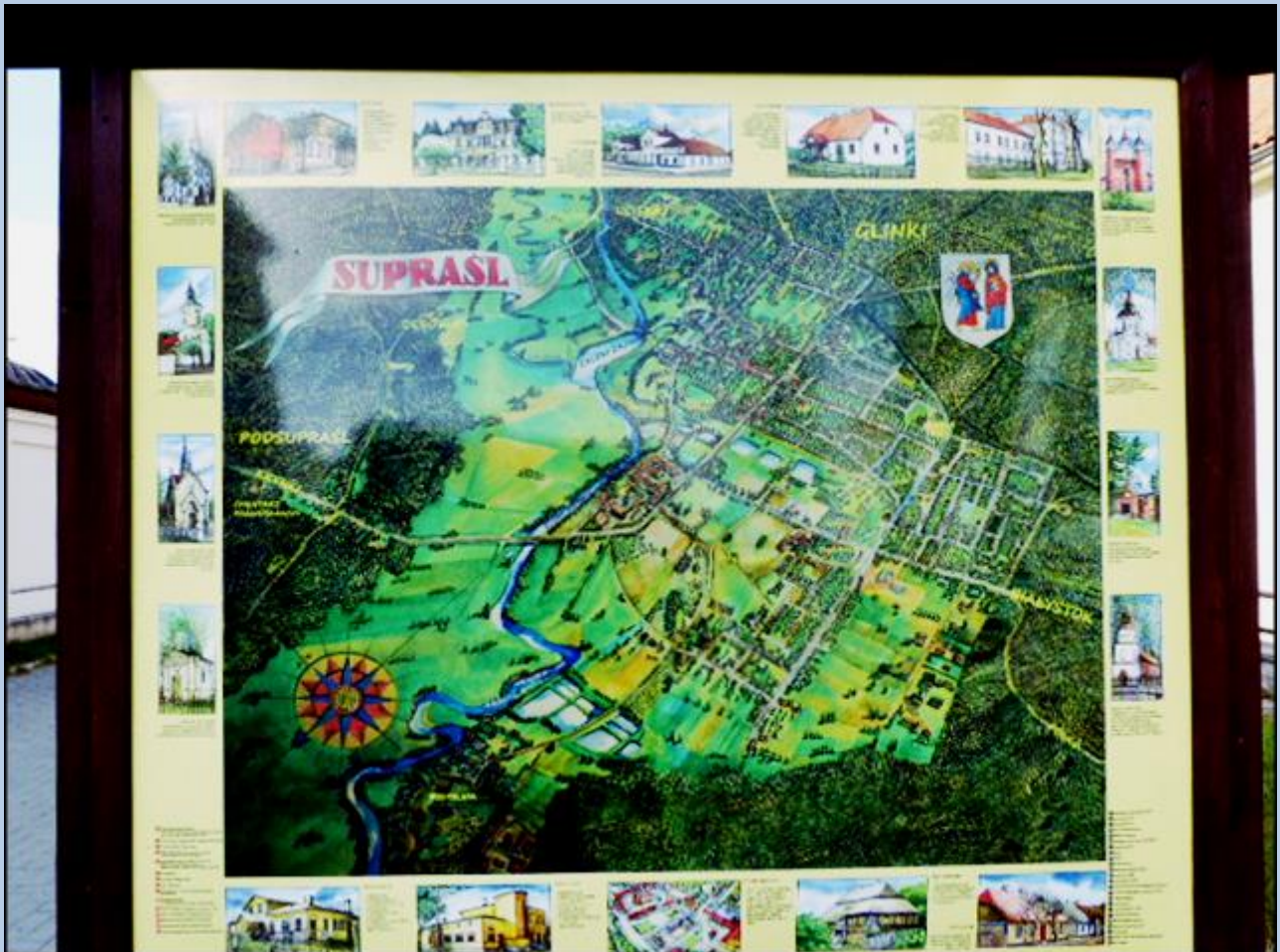
1. Supraśl, fot. R.W. Mgdońskiewicz, 1966, IS PAN
2. Supraśl, fot. Podniebniak, 1998, IS PAN
3. Supraśl, fot. Sagec, 1941, IS PAN
4. Supraśl, fot. Szpenc, 1941, IS PAN

Kult oddawany cudownym wizerunkom Matki Bożej był od wieków jednym z głównych elementów religijności mieszkańców Podlasia. Liczne sanktuaria oraz świątynie poświęcone Bożej Rodzicielce, w których Maria odbiera cześć w swych świętych wizerunkach, stanowią nieznany dowód miłości oraz szacunku, jaki wznosi od wieków Żywił do Bogarodzicy.

Jednym z najstarszych maryjnych miejsc kultu na tych terenach jest sanktuarium supraślkie. Według znanych historykom zdołał klasztor supraślki powstać na przełomie XV i XVI stulecia. W osiemnastowiecznej książce ławy supraślskiej pojawia się informacja, że „Najstarsz roku 1498 w Grodzie był ławę z 800 mnaszy fundował szlachc. p. m. Aleksander Chodkiewicz wojewoda Nowogródski i marszałek wielki w k. Lz. W dobach swoich dziedzicznych [...] Dalej dowiadujemy się, iż wskazane pierwotnie przez wojewodę miejsce nie przypadło do gustu zakonnikom, dlatego [...] prosili fundatora, aby na innym spokojniejszym miejscu ich fundował. [...] mając na to od fundatora pozwolenie, trochę krzyż drewniany, i puścił z Grodu rzeką Supraślą, tą intencją, gdzie na którym miejscu stanie, tym się miał kierować”.

Fundator klasztoru marialiszki Włodzisław Kiepiński (1700-1760) Aleksander Chodkiewicz
zob. Kiepiński, 1900, s. 104

CERKIEW pw. Zwiastowania N.M.P.,
wybudowana w latach 1503 - 1511,
zburzona 23 VII 1944 r. przez oddział
niemiecki SS Gallizien, rekonstruowana
od roku 1983.

zdjęcia: Jan Nitecki